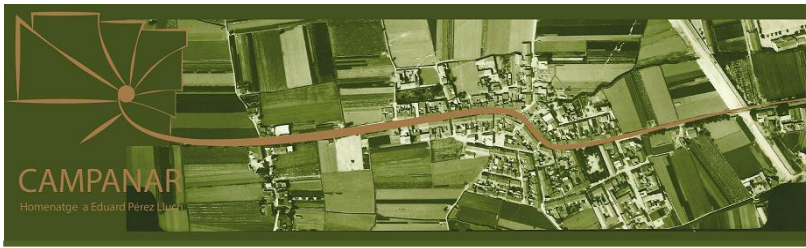




Campanar en el año 1867. (Para Recuerdo.)
P. LLOSA BALRASTRE.

Cultura i memòria en l'horta



VALÈNCIA, CAMPANES I CAMPANERS. UN PATRIMONI VIU PER A UN TERRITORI VIU

Frencesc Llop i Bayo
Eliseu Martínez Roig



Eduard Pérez Lluch, campaner. Foto Francesc Llop

Escrivia Victor Hugo en el seu poema *Grenade*, "Valence a les clochers de ses trois cents églises" a la fi del segle XIX. València, ciutat dels tres-cents campanars. Potser la llicència poètica exagerava la realitat, d'unes quantes torres menys, però remarcava un paisatge de la ciutat que bé valia el vers.

El paisatge visual (i sonor) que ens transmet aquesta expressió és sense cap dubte un dels més interessants per a la ciutat de València i els seus voltants. La presència de torres, campanes (i campaners) no ens és aliè en l'actualitat, com no ho va ser en el seu moment per a l'escriptor francès.

Vivim, a València, en una certa esplendor en el que refereix a la gestió d'un dels patrimonis més sonors que tenim els valencians, alhora que discret. El patrimoni campaner, concebut tant en els seus objectes materials com en el contingut immaterial que ho emmarca. Des de fa uns trenta anys llargs s'ha generat tot un entramat patrimonial, cultural i social entorn dels tocs tradicionals de campanes. Un conjunt de factors i elements que han desembocat en la generació d'un nou model de gestió dels elements materials i dels aspectes intangibles o immaterials que suposen els sons emesos des de les torres.

Si hui podem parlar i analitzar aquest patrimoni i la seua gestió és fruit d'una voluntat i una decisió de construir el present per part dels valencians i per als valencians a través de les seues campanes i dels seus particulars tocs. La societat civil ha promogut l'interès per les seues tradicions, en aquest cas, els tocs de campanes manuals. Un d'ells i el més important ha sigut el voluntariat cultural, del qual ha sorgit una nova forma de mirar, una nova perspectiva i una posta en valor quant a les campanes es refereix.

L'esdeveniment que va desencadenar l'estat actual va ser la creació del grup de *Campaners del Patriarca* amb els primers tocs en 1971 en la torre del Col·legi del Corpus Christi. Aquest fet, a manera de prova o assaig asseuria de forma intuïtiva primer i de forma organitzada després, les bases del model de participació i gestió de les campanes i els seus tocs. Li seguiren els grups de campaners *Amigos de la Catedral de Segorbe* i el *Gremi de Campaners Valencians*, després *Campaners de la Catedral de València* i des de llavors han anat multiplicant-se els voluntaris que conformen els grups de campaners actuals (al voltant de 30 grups). Aquestes associacions mantenen de forma regular calendaris anuals de tocs de campanes en les seues torres i en unes altres on són convidats, divulgant així el coneixement campaner i generant un interès creixent entre la comunitat i les institucions. A més proposen i segueixen amb deteniment els processos de restauració de torres i campanes amb la finalitat de que aquestes intervencions siguem el més correctes possibles i s'adapten a les necessitats dels campaners.

Estem, per tant, davant d'un dels elements claus per al correcte funcionament de les tasques de conservació i enriquiment del catàleg patrimonial valencià, la disposició dels individus associats que responen al

seu interès per les expressions culturals, tenint com a conseqüència la posta en valor d'un fet cultural.

Quina és la motivació principal perquè la societat conserve el seu preuat llegat cultural? Entren en joc ací els conceptes de la identitat cultural, de pertinença a una comunitat. Si recorrem a l'antropologia, el llenguatge de les campanes ha sigut concebut com una llengua, un idioma que règia la vida de les persones, la vida diària, la vida festiva, els moments de dol, etc. Però també un so i uns elements que construeixen l'espai i el temps de la comunitat. En moltes comunitats els límits eren marcats pel ressò de les campanes. La propietat d'una o diverses campanes arribava a significar la pertinença de cert poder, de certa autoritat. Les gents "responen" a les seues campanes, a les quals coneixen. Fins i tot no són d'estranyar xicotets conflictes entre pobles tenint per protagonistes a les seues flamants campanes i campaners, que com no podia ser d'una altra forma, els de un mateix, sempre són els millors; la torre més alta, la campana més gran, la que més sona i el campaner que millor les toca. Aquest llenguatge compartit per una comunitat podria qualificar-se d'un llenguatge molt local, però alhora generalitzat en la major part dels espais culturals en l'Europa Occidental.

És aquest sentit, el d'un element compartit, el que pot definir el so dels tocs tradicionals de campanes com a element patrimonial immaterial, tal com es coneix actualment a aquell patrimoni que és "tradicional i contemporani" ja que les comunitats segueixen recreant-lo i el mantenen viu. La sustenta social és un altre dels arguments de la UNESCO per a reconèixer aquest patrimoni, com també ho és el seu caràcter integrador i representatiu. No hi ha dubte de l'actual vivesa del patrimoni campaner en terres valencianes, ja que és transmès, recreat, preservat, experimentat, contextualitzat per una societat que ha decidit fer-ho, dinamitzant-ho, ja que gestionar el patrimoni significa alimentar-ho, aportar-li igual que el patrimoni ens aporta contingut a la nostra experiència vital en societat. Com a conseqüència d'esta vivesa i de la conscienciació del sector campaner valencià, estem davant d'un clar exemple d'èxit social i cultural, que ha generat l'interès d'experts, de restauradors i del món campaner internacional. Les raons dels resultats positius d'aquest model participatiu poden explicar-se pel sentit d'afició "professionalitzada" dels membres, recordant als antics campaners, persones vinculades emocionalment amb el seu treball, amb l'ofici

remunerat que era el de tocar les campanes. No és pensar en la nostàlgia del passat, recordant temps anteriors millors, sinó voluntat de construir un present i un futur a través del llegat patrimonial, una visió entusiasta sustentada pel treball altruista. Les mateixes institucions així reconeixen la significança del panorama campaner valencià quan ho protegeixen tant a nivell material com a immaterial, amb sengles mesures legislatives que situen a les campanes i als seus tocs com a vertaderes expressions culturals al més alt nivell. Aquesta rellevància cultural, sonada i discreta, com dèiem, ha servit per a conformar un ambiciós projecte territorial, capaç de servir d'exemple per a altres territoris i ser motiu de diversos estudis en l'àmbit patrimonial. L'actual federació de grups campaners que pren el nom de *Federació Valenciana de Campaners* és la visualització de la conservació del nostre espai cultural, tenint les campanes i la seua música per protagonistes.

Aquesta federació es va impulsar en el poble de Campanar, on, després dels primers passos dels campaners de la Catedral, va sorgir també el grup de campaners propi gràcies a Eduard Pérez. Després de les necessàries reflexions teòriques i la posada en pràctica, fins i tot amb el primer "Curs d'aprenentatge de Campaners" de la Comunitat Valenciana, que va tenir lloc en Campanar, es va continuar construint el model de gestió que ara estudiem.

El so de les campanes de Campanar es sintonitza amb l'amalgama cultural de l'espai natural. Aquest conjunt de campanes recuperat, viu i dinàmic segueix sonant gràcies als campaners voluntaris i entusiastes que des de la discreció, la serenitat i el bon fer segueixen construint un lloc i un temps tan tradicional i tan contemporani com pugues ser-ho.

Tota una gestió efectiva, útil i exemplar per a un patrimoni viu, per a un territori viu i per a unes gents vives. Però abans de res una gestió professional, apassionada i atrevida que no fa més que obrir-nos les portes a millorar, a gaudir més del que som com a comunitat. Perquè com també va dir Víctor Hugo, "Atreviu-vos: el progrés solament s'aconsegueix així".